

SZEMLE

VOJNA I ARMIJA

Filozofszo — szociologicseskij ocserk

(Vojenizdat, Moszkva, 1977. 415. o.)

A nemzetközi biztonságért és a béke fenntartásáért, a feszültség enyhítéséért folyó harc korunk alapvető katonapolitikai kérdése. Az SZKP és a többi kommunista és munkáspárt stratégiája és taktikája a háború elhárítása területén Marx, Engels és Lenin hagyatékának alkotó továbbfejlesztésén alapszik. Az ezzel kapcsolatos kérdések megoldásához jelentősen hozzájárul a szovjet hadtudomány és hadtörténettudomány aktív művelőinek munkássága, számos olyan művük, amely a korszerű háború jellegével, a háború és hadsereg, a katonai elmélet és gyakorlat, a tudományos kutatómunka módszertana különböző területeivel foglalkozik. Ezek sorában méltó helyet foglal el a szerzői kollektíva ismertetett könyve a „*Háború és a hadsereg*” is.

A szerzők az eddigi hasonló jellegű munkák bizonyos mérvű általánosításán túl azt a célt tűzték maguk elé, hogy szélesebb körben ismertetik a marxizmus—leninizmus klasszikusainak idevágó tanításait, az SZKP vonatkozó határozatait, a kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozásainak dokumentumait, a katonai építés és a szocialista vívmányok fegyveres védelme terén szerzett gazdag tapasztalatokat, mindazt az újat, ami a háborúról és hadseregről alkotott marxi—lenini tanítás továbbfejlesztésének legutóbbi szakaszában született. A háború és hadsereg kérdéseit komplex módon vizsgálják, felhasználják más tudományok vívmányait, erről tanúskodik e tudományos munka belső felépítése is.

A szerzők könyvüket három részre tagolják.

Az első részben elsősorban a háborúról és hadseregről alkotott marxi—lenini tanítás kialakulását és fejlődését szemléltetik, bemutatják Marx és Engels forradalmasító hatását a háborúval és had-

sereggel kapcsolatos nézetek alakulásában, valamint e tanítás fejlesztésének lenini korszakát. Itt vizsgálják a háború keletkezésének, lényegének marxista—leninista értelmezését és aktualizálják a tanítás jelentőségét napjainkra. Hangsúlyozzák, hogy a háború történelmi jelenség, társadalmi lényegének feltárása pedig tudományos hűséggel csakis a materialista történelemszemlélet talajáról, a marxi—lenini metodológia alkalmazásával lehetséges. A háború okait osztályozva leszögezik, hogy az imperializmus mint társadalmi-gazdasági rendszer a múltban és ma is korunk háborúinak általános, gyökeres oka.

Lenin többször hangsúlyozta, hogy a háború lényegét nem érthetjük és határozhatjuk meg a hadviselő országok társadalmi-gazdasági és politikai viszonyai összességének vizsgálatától elvonatkoztatottan. A politika a háborúnak, mint társadalmi-történelmi jelenségnek lényegi, strukturális eleme, ugyanakkor a háború nem egyszerűen és nem csak politika. Másik fő eleme a fegyveres erőszak, amely a haditevékenység idején előtérbe kerül. Bármely háború mindenkor fegyveres társadalmi konfliktus, de nem minden fegyveres konfliktus viseli magán a háború jellegzetes ismérveit. A szerzők megfogalmazzák a korszerű háború, mint a társadalom különleges állapota jellemző vonásait és bemutatják a békehelyzettől megkülönböztető jegyeit.

Napjainkban élesebben vetődik fel a kérdés, társadalmi oldalról hogyan érthetőek a háborúk, hogyan viszonyulnak a néptömegek azok társadalmi-politikai jellegéhez. E fontos probléma magyarázatára egy külön fejezetet fordítanak.

A szerzők feltárják és rendszerezik azokat a legalapvetőbb társadalmi-törté-

neti, kiterjedésszerű és haditechnikai mutatókat, amelyek segítségével osztályozhatók a háborúk. Egyik legfontosabb osztályozási mutatóként a háború és az adott korszak kapcsolatát tárgyalják azon lenni meghatározás alapján, mely szerint be kell illeszteni a háborút abba a történelmi korszakba, helyzetbe, amelyben folyik, és csakis ennek alapján határozható meg ahhoz való viszonya. Mivel bármely történelmi korszak meghatározott fejlődési időszakokon megy át, egy adott korszak keretein belül a legkülönbözőbb jellegű háborúk lehetségesek.

A könyv a háborúk következő típusait tárgyalja: az ellentétes társadalmi rendszerek, a kapitalizmus és a szocializmus államai (koalíciói) közötti háborúk; polgárháborúk; a társadalmi felszabadulásukért küzdő vagy a független fejlődés útjára lépett országok és a gyarmatosító vagy újgyarmatosító politikát folytató imperialista államok közötti háborúk; a kapitalista országok egymás közötti háborúi. Hangsúlyozzák, hogy a korszerű háború típusainak helyes, dialektikus értelmezéséhez feltétlenül figyelembe kell venni, hogy egy adott háború típusa nem nyilvánul meg tisztán, egy adott háborún belül és megfigyelhető az egyes típusok összefonódása. Példa erre a második világháború. Felhívják a figyelmet a „háború társadalmi jellege” kategória alkalmazásának szükségességére, amely nélkül a háború igazságos vagy igazságtalan jellege nem határozható meg. Ez a kategória szintetizálja a politikai, jogi, morális és esztétikai értékelést, melyek közül a legfontosabb a politikai tényező.

A meghatározott kritériumok alapján rögzítik a korunkban lehetséges igazságos és igazságtalan háborúkat, külön kiemelik a háború és forradalom viszonyának problémáját, annál is inkább, mert az imperializmus ideológusai igyekeznek a kettő közé egyenlőségjelet tenni. A szerzők igazolják, hogy a háború és forradalom, bár mindkettő társadalmi jelenség, nem áll egymással feltétlenül ok-sági kapcsolatban. Ugyanakkor történelmi példákon mutatják be a kettő kölcsönhatását, leszögezve, hogy a forradalom a maga részéről befolyásolhatja a háború menetét és következményeit.

A második rész korunk háborúinak anyagi és szellemi tényezőit, azok kölcsönös kapcsolatát és kölcsönhatását, az állam katonai erejének összetevőit tárgyalja, vizsgálja a háború menetét és kimenetelét meghatározó törvényszerűségeket, azok hatásmechanizmusát és a társadalmi erők érvényesülését.

A marxizmus—leninizmus klasszikusai meghatározzák, hogyan függ a háború menete és kimenetele a hadviselő orszá-

gok társadalmi fejlettségi színvonalát jellemző anyagi és szellemi tényezők összességétől. Ezt a tanítást kifejezésre juttatva és a korszerű körülményekre alkotóan alkalmazva a szerzői kollektíva bizonyítja, hogy e tényezőknek a háború menetére és eredményeire gyakorolt hatását objektív törvényszerűségek szabályozzák; bármennyire sokrétűek, bonyolultak és ellentmondásosak is a hadviselés jelenségei, a háború meghatározott törvényeknek van alávetve.

A háborúk keletkezését, menetét és kimenetelét meghatározó törvényszerűségek rendszerében az az alapvető törvény, hogy a háború politikai tartalmának és a hadviselő felek erőviszonyainak van döntő befolyása a háború jellegére, menetére és kimenetelére. Ez a törvény befolyásával átfogja a háború valamennyi oldalát, mivel a politikai határozza meg a háború társadalmi osztályjellegét és lényegét. A politikai célkitűzésektől függ a katonai erőszak alkalmazásának mértéke, az államok háborús rezsimjének, életének, koalíciókon belüli szövetségi kapcsolatainak jellege.

Figyelemre méltó a szerzők fejtegetése az ország katonai erejének fogalmáról. Nemcsak azt bizonyítják, hogy a háború menetét és kimenetelét — többek között — a hadviselő felek erőviszonyai határozzák meg, hanem ezen túlmenően rámutatnak: az erőviszonyok általánosított fogalom és mindenekelőtt „az állam (koalíció) katonai ereje” kategória útján konkretizálódik. Azon burzsoa elméletek-görög túlnyomóan haditechnikai jelleggel től eltérően, amelyek szerint ez a katevisel, a háborúról és hadseregről szóló marxista—leninista tanítás olyan jelenségnek tekinti a katonai erőt, amelyet végső soron a gazdasági feltételek, közvetlenül pedig a társadalmi viszonyok, a politika és a tulajdonképpeni katonai erő együttesen határoznak meg. A könyv különös figyelmet szentel a katonai erő ellentétes jellegének bemutatására a szocializmus és a kapitalizmus feltételei között, valamint azon sajátosságok kiemelésére, amelyek a katonai erő alkalmazását jellemzik a fejlődő országokban. Hangsúlyozzák, hogy a Szovjetunió viszonylatában a katonai erő mindenkor védelmi erőként lépett fel és fog fellépni.

Joggal emelik ki a szerzők, hogy korszerű körülmények között lényegesen megnőtt a tudomány, a tudományos-technikai haladás szerepe azon tényezők sorában, amelyek a háború menetét és kimenetelét, a hadügy fejlődését, az ország védelmi képességének megszilárdítását meghatározzák, befolyásolják. A szovjet tudósok által kidolgozott nagyerőű és hatású, korszerű fegyverek véget vetet-

tek az imperializmus atommonopóliumának, leküzdhetetlenné tették a szocialista tábor védelmét, megerősítették a békeszerető erők pozícióit az egész világon és jelentősen növelték a békés építőmunka biztonságát. Kétségtelen, hogy a katonai tudományos potenciál konstruktív irányítási mechanizmusának kimunkálása még inkább hozzájárul a katonai erő e fontos elemének hatékonyabb felhasználásához a katonai építés valamennyi területén. A tudományos-technikai potenciálon belül, amely alatt a tudománynak azt a képességét és készenlétét értjük, hogy hatékonyan vegye ki részét az állam katonai erejének megszilárdításából a társadalmi berendezkedés és a politika igényeinek megfelelően, fontos helyet foglal el a hadtudomány. A könyv külön fejezete vizsgálja azokat a kérdéseket, amelyek a hadtudomány szerepének a társadalmi viszonyok jellegétől való függőségével kapcsolatosak. Ezen belül különös hangsúlyt kapnak olyan kérdések, mint: a hadtudomány társadalmi-politikai bázisát a szocialista társadalmi viszonyok alkotják; hatékonyságát a marxista-lenini metodológiára való támaszkodás biztosítja, ennek segítségével dolgozza ki a győzelem tudományát, a hadviselés módjait és formáit, a korszerű hadművészet valamennyi problémáját; a szovjet hadtudományt a proletár internacionalizmus szelleme hatja át, a munkásosztály, a dolgozó tömegek érdekeit, vagyis a szocializmus kollektív védelmét, a népek békéjének és biztonságának megóvását szolgálja; nem dogmákra épül, hanem feltételezi az állandó és alkotó jellegű továbbfejlesztését, a kor követelményeinek megfelelően.

Az ismertetett mű egyik pozitívuma azon kérdéskomplexum vizsgálata, amely a szellemi tényező szerepével és hatásával kapcsolatos. Ez a tényező azt tükrözi, mennyire felkészültek és alkalmazkodik a néptömegek a konkrét szociális, gazdasági, politikai és katonai feladatok megoldására háború esetén. Ennek lényegét, struktúráját és funkcióit a marxizmus-leninizmus azon alaptételéből kiindulva tárgyalják a szerzők, mely szerint a társadalmi lét elsődleges a társadalmi tudathoz viszonyítva. A szellemi tényező megnyilvánulását a korszerű világ- és lokális háborúk szempontjából vizsgálják. Olyan következtetést vonnak le, miszerint a szocialista társadalom szellemi tényezője háború esetén bármely agresszor feletti győzelem kivívásának szilárd szellemi bázisát alkotja; külön figyelmet fordítanak ezen belül az ideológia, az ideológiai fegyver háborús felhasználásának magyarázatára; annak hangsúlyozására, hogy a szocialista vív-

mányok védelméért vívott háborúban hatalmas szellemi fegyverként lép fel a marxista-lenini ideológia, amely vitathatatlan fölényben van a burzsoá ideológiával szemben.

A harmadik részt a szerzők olyan aktuális problémák megvilágításának szentelték, amelyek a hadsereg keletkezésével, lényegével és fejlődési törvényszerűségeivel, a társadalmi életben, a háború és béke sorsának eldöntésében játszott szerepével, a korszerű hadseregek és katonai szövetségek természetével és jellegével kapcsolatosak.

A hadsereg osztálylényege, történelmi rendeltetése koncentráltan jut kifejezésre annak funkcióiban, vagyis a hadsereg működési irányáiban, tevékenységének jellegében és tartalmában, amelyet az általi vezetés határoz meg hosszabb történelmi időszakokra. Minden társadalmi-gazdasági formációhoz meghatározott hadsereg tartozik. A hadsereg osztálylényegének, politikai természetének minőségi meghatározásának és rendeltetésének kifejezésére a szerzők a „hadsereg történelmi típusa” kategóriát alkalmazzák. Ezen belül a rabszolgartartó, a feudális, a burzsoá és szocialista típusú hadseregekről, azok fejlődési törvényszerűségeiről, jellemző és megkülönböztető vonásairól olvashatunk.

Teljes részletességgel, külön fejezetben a szocialista hadseregek társadalmi-politikai természetével és rendeltetésével foglalkoznak, miközben összehasonlítást tesznek az imperialista és a szocialista államok hadseregeinek jellemzői között. E tényezők közül is kiemelten vizsgálják a szocialista hadsereg építésének olyan törvényszerűségeit, mint: a marxista-leninista párt vezető szerepe a fegyveres erőkön belül; a hadsereg fokozatos átalakítása a proletárdiktatúra erőszak-szervezetéből az ösznépi állam fegyveres formációjává; belső funkcióinak elhalása és külső funkcióinak kiterjesztése; a hadsereg és a nép osztályegységének állandó erősítése; a személyi állomány minőségi szintjének folyamatos emelése és mások. Hangsúlyozzák, hogy az SZKP vezető szerepe a Szovjetunió Fegyveres Erőinek irányításában a szovjet katonai építés alapja.

A könyvben erős hangsúlyt kap a szocialista országok katonai egysége objektív szükségességének bizonyítása. Ezt elsősorban az agresszív imperialista tömbök összekovácsolásával és a szocialista közösség, valamint a népek nemzeti felszabadító mozgalmi elleni irányultságával indokolják. Elemzik a Varsói Szerződés szervezetének társadalmi természetét, jellegét és rendeltetését, az imperialista katonai tömböktől megkülönböztető

jegyeit, a szövetség társadalmi-politikai, gazdasági, eszmei és hadászati alapelveit, valamint a tagországok katonai együttműködésének tartalmát.

Hangsúlyozva az ismertett könyv feltétlen pozitívumait, mélyreható és körültekintő, filozófiai-szociológiai alapokon nyugvó elemzéseit, meg kell említeni, hogy a háború és forradalom viszonyával foglalkozó fejezetben nem kapunk választ olyan problémákra, mint a nemzeti-felszabadító forradalmak, a polgárháborúk és forradalmak helye és szerepe a

háborúk osztályozásában és az egyes típusok kölcsönhatásában.

Befejezésül ki kell emelni, hogy a könyv okfejtése, nyelvezete és stílusa világos és közérthető a katonaelvasók széles táborára számára; ez a kollektív munka hasznos segédeszközzé szolgál a társadalomtudományi képzésben, a tanintézetek oktatásában részt vevők és mindazok számára, akik a háborúról és hadseregről szóló marxizmus-leninizmus tanítás iránt érdeklődnek.

Nádor Tibor

J. V. SIKIN—B. G. SZAPOZSNYIKOV

A TÁVOL-KELETI GYŐZELEM

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest,
1978. 226. o.)

Sikin vezére, a könyv egyik szerzője, aki a Szovjetunió Japán elleni hadművelete idején Vasziljevskij marsall, távol-keleti főparancsnok mellett a párt Központi Bizottsága által kirendelt haditanács tag feladatait töltötte be, már nem érte meg érdekes könyve megjelenését. A japán agresszorok ellen viselt hadműveletben a SZKP szervező és mozgósító munkája nélkül — amelyet Sikin irányított — nem lett volna lehetséges olyan mintaszerű előkészített és megszerzett átcsoportosítást és támadást végrehajani, mint amelyet Vasziljevskij marsall Hannibálnak az Alpokon való átkelésével hasonlít össze a könyv előszavában.

Az átlagelvasók, még a katonák sem ismerik eléggé a Szovjetuniókat ezt a történelmi jelentőségű hadműveletét, amelyet a német fasiszmus leverése és Európa népeinek felszabadítása, a mérhetetlen szenvedés és véráldozat után közvetlenül hajtott végre a Távol-Keleten, s amely a világot megszabadította az európai fasiszmustól nem kevésbé veszélyes ázsiai fasiszta hatalomtól, a japán militarizmustól.

Az amerikai propaganda igyekezett elhíttetni, hogy a japán kapitulációt az atombomba bevetése erőszakolta ki. A hirosimai, nagaszaki bombák által elpusztított polgári lakosság elvesztése nem csökkentette az állig felfegyverzett hétmillió japán hadsereg hadi potenciálját. Ez az évezredek óta vallási fanatikus elvakultságban élő és a császárért ontott

vér túlvilági jutalmát óhajtó szamuráj nép az atombomba pusztítása után évekig képes lett volna még a háborút tovább viselni. A japán szigetország esetleges elvesztése sem jelentette volna okvetlenül a távol-keleti fegyverletételt. Korea, Mandzsúria megszállása, Kína nagy részének meghódítása hatalmas területeket és ipartelepeket adott a hadviselő japán imperializmusnak.

Az amerikai történetírás meghamisítja a tényeket, a japán kapitulációt és az atombomba alkalmazását egyenlőségjellemmel köti össze, ezzel mintegy jelentéktelennek tüntetve fel a Szovjetunió mérhetetlen áldozatát.

Ennek cáfolatára a könyv ismert amerikai történészt idéz. R. Lacky, a kor kiváló szakértője azt írta, hogy az Egyesült Államok az atombomba ledobásával Timur Lenk koponyahegyeket hátrahagyó bandáihoz lett hasonló, hasonlóvá vált a gázkamrákat alkalmazó fasisztákhoz és a biológiai fegyverek alkalmazására felkészült japán hadsereghez, amit éppen a szovjet hadsereg gyors elnyomulása tett lehetetlenné. Maga Eisenhower, az Egyesült Államok későbbi elnöke, a japán hadművelet idején a szövetséges haderők főparancsnoka jelentette ki, hogy katonai szempontból semmi sem indokolta az atombomba ledobását. Churchill angol miniszterelnök, a Szovjetunió elleni keresztesháború meghirdetője, aki abban az időben mégiscsak a szövetséges Anglia miniszterelnöke volt, szintén azt írta emlékirataiban, „hiba lenne feltételezni,